

12 Mart 1971 Darbesi ve Dönemin Aktörleri

Hüseyin YÜRÜK

Org. Memduh Tağmaç: 12 Mart Darbesi'nin başaktörü... Siyâsî hayatı kesintiye uğratan, AP iktidarını istifaya mecbur bırakan muhtırayı vermiş askerî heyetin komutanı...

Ne ilginç tesadüftür ki, Tağmaç da tıpkı 27 Mayıs Darbesi'nin komutanı Org. Cemal Gürsel gibi 1961 Anayasası'nda yer alan hak ve özgürlükleri fazla buluyor, "Toplumsal uyanış, ekonomik gelişmeyi geçti" diyordu.

Org. Celil Gürkan'ın naklettiğine göre, "Bugün karar versem, 7 dakikada Meclis'in kapısına kilit asarım" düşüncesini taşıyordu.

Org. Muhsin Batur'un naklettiğine göre, başından beri 9 Mart girişimi de dâhil bütün darbe hazırlıklarından haberdardı. Yine Batur'a göre, ailesine çok bağlı, mahcup, şaka yaparken veya bir hikâyeyi anlatırken bile yüzü kızaran bir şahıstı.

Bir başka yaklaşıma göre ise, "27 Mayıs'ın Genelkurmay Başkanı Org. Rüstü Erdelhun'un durumuna düşerim" kaygısıyla 12 Mart'a katılmıştı.

Org. Muhsin Batur: Dönemin Hava Kuvvetleri Komutanıydı. 27 Mayıs'ta Adnan Menderes'i Eskişehir'den Ankara'ya getiren eli Thomsonlu albay olarak o günün gazetelerinde resminin çıkmasıyla ün kazanmıştı. Ordu içerisinde "solcu" diye biliniyordu. "Halkın idareye iştiraki ve idareyi kontrolü, parlamento içinde fikirlerin serbestçe münakaşa edilmesi" şeklindeki yönetim tarzını eleştiriyor, halkın cahil olduğunu, cahil çoğunluğun verdiği oylarla oluşan parlamentonun sağlıklı kararlar üretemeyeceğini savunuyordu.

Kuvvet komutanı olarak katıldığı MGK toplantılarında dönemin Başbakanı Demirel'i hazırladığı raporlarla sıkıştırıyor, Silahlı Kuvvetler içerisinde huzursuzluklar olabileceğini, 27 Mayıs öncesine dönülebileceğini ileri sürüyordu.

Org. Muhsin Batur, 9 Mart'ta plânlanan darbenin elebaşlarından idi. "Yavuz" kod adıyla hareket ediyordu. Eğer 9 Mart'ta darbe gerçekleşse Başbakan olacaktı.

20 Ocak 1970 tarihinde Marmara Köşkü'nde yapılan MİT toplantısında siyâsî literatüre geçecek garip bir diyalog yaşandı. Dönemin MİT Müsteşarı General Fuat Doğu, bir darbe hazırlığı olduğunu, darbeye ordunun üst kademelerinden de bazı şahısların karıştığını belirtti. Toplantıda bulunan Org. Muhsin Batur, bu ifadedden rahatsız oldu. MİT Müsteşarı Doğu'ya sesini yükselterek, "Kimi kastediyorsunuz?" diye çıkış yaptı. Fuat Doğu, "Sizi kastediyorum!" dedi.

Emekli olduktan sonra kontenjan senatörü oldu ve CHP'ye girdi. 12 Eylül'den önce CHP'nin cumhurbaşkanı adayydı. Daha sonra SHP'ye üye oldu. 12 Mart Muhtırası'nın 25'inci yılında kendisiyle yapılan söyleşide, "askerî müdahalelerin çözüm olmadığını" ifade etti. 1999 yılında öldü.

Org. Faruk Gürler: Dönemin Kara Kuvvetleri Komutanıydı. 9 Mart Cuntası'nın darbesi gerçekleşse Devlet Başkanlığına getirilecekti.

Gazeteci Bedii Faik'in açıklamasına göre, 12 Mart vakasının gerisinde Faruk Gürler'in Cumhurbaşkanı olma ihtirası yatıyordu. 1973 yılında Cumhurbaşkanı olmak arzusuyla Genelkurmay Başkanlığı'ndan istifa etti. Seçimlerde, Cumhurbaşkanlığını yapılan tüm çabalara rağmen kılpayı bir farkla

kazanamamasının ardından hayata küstü. Kanser teşhisiyle hastanede yattı. Daha sonra tedavi için dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'in örtülü ödenekten yaptığı yardımla İsveç'e, tedaviye gönderildi. 1975 yılında öldü.

Tümg. Celil Gürkan: 9 Mart'taki cunta girişimi sonuçlansa Başbakan Yardımcılığına getirilecekti. 12 Mart'ın ardından emekliye sevk edildi, bilâhare gözaltına alındı. Ziverbey Köşkü'nde zincire vurularak sorgulandı. Normal döneme geçilmesinin ardından bir süre suskun kaldı. Gelen kamuoyu baskıları üzerine hatıralarını Uğur Mumcu aracılığıyla kaleme aldı. Kitabına, kendisine Ziverbey Köşkü'nde refakat eden askerin, "Parmaklarını gıtlatma ulan!" şeklindeki sözleriyle başlangıç yaptı.

Org. Cevdet Sunay: 27 Mayıs Darbesi'nin ardından darbeciler tarafından Genelkurmay Başkanlığı'na getirildi. 12 Mart'ın Genelkurmay Başkanı Tağmaç, Sunay'a bağlılığıyla tanınıyordu. Her iki subay da bir dönem Yıldız Harp Akademileri grubu içinde darbe hazırlıkları yapmışlardı. 28 Mart 1966'da AP'nin "özel" desteğiyle Cumhurbaşkanı seçildi. Dönemin MİT Müsteşarı Fuat Doğu tarafından kendisine verilen ve "Muhsin Batur'un içinde olduğu bir darbe girişimi" olduğunu belirten raporu, olayın tarafı Muhsin Batur'a iletti.

Dönemin Başbakanı Demirel'e, "Merak etme, ben ne 22 Şubatlar, 21 Mayıslar gördüm, kaygı duyacak bir şey yok! Ben imzaman arkasındayım, herhangi bir müdahaleye fırsat vermem" demesine rağmen, Şubat 1971'de komutanlarla Eskişehir'de bir toplantı yaparak, "bir dönem daha Cumhurbaşkanı kalması karşılığında" 12 Mart darbesine ışık yaktı. 12 Mart Muhtırası'nın ardından Süleyman Demirel'in "Hani imzanızın arkasında duracaktınız, değişen ne oldu?" sorusu üzerine şu tarihî cevabı verdi: "Beni de devreden çıkardılar Süleyman Bey."

Süleyman Demirel: Dönemin Başbakanı... 12 Ekim 1965'te yapılan genel seçimlerle Adalet Partisi'nin Genel Başkanı olarak yüzde 53 oy ile iktidara geldi. 1961 Anayasası için, "Bu Anayasa Türkiye için lükstür. Anayasa Türkiye'ye bol geliyor" diyordu. 10 Mart 1971 günü Cüneyt Arcayürek'in bir darbe geldiğine dair yazısı üzerine kendisiyle görüşüp, "böyle bir şeyden haberi olmadığını, haberdar edilmediğini" belirtti. 12 Mart'ta muhtıra zoruyla askerler tarafından görevinden istifa etmek zorunda kalmasına rağmen, 12 Martçıların emekliye sevk ettiği askerlerle ilgili kararnameyi de imzalayarak darbeye katkıda bulunmuş oldu.

İsmet İnönü: Dönemin muhalefet lideri... 1965'te yüzde 29 oy alan CHP'nin Genel Başkanı idi. Demirel'in muhtırayla mecburen istifasını "Demokratik bir istifa var" şeklinde niteledi. Ancak daha sonra "Meclis kışla değildir" şeklinde bir açıklama yaptı. Bu konuşmanın ardından Çankaya'da katıldığı yemekte elini uzattığı Genelkurmay Başkanı Tağmaç tarafından, "Meclis'te başka konuşuyorsun, burada başka konuşuyorsun" ifadesi eşliğinde eli itildi.

Nihat Erim: 12 Mart döneminin Başbakanı... Erim, 12 Mart 1971 tarihinde askerlerin verdiği muhtıra ile iktidarı bırakan Demirel'in yerine Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç tarafından yeni kabineyi kurmakla görevlendirildi. CHP milletvekili olan Erim, CHP lideri İnönü'nün iznini aldıktan sonra 26 Mart 1971 tarihinde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından Başbakanlığa getirildi. Adalet Partisi'nden 5, CHP'den 3 bakan transfer ederek siyâsî yelpazeyi dengelemeye çalışan Erim kabînesi, Türkiye tarihinin aynı zamanda ilk teknokratlar (uzmanlar) kabînesi olarak biliniyor. Toplam 423 gün süren Erim başkanlığındaki hükûmet, 22 Mayıs 1972'de görevi bıraktı.

Albay Sadi Koçaş: 27 Mayıs Darbesi'nin ileri gelenlerinden olan Koçaş, 12 Mart Darbesi'nin ardından Nihat Erim başkanlığında kurulan hükûmette Başbakan Yardımcısı olarak görev aldı. Yazdığı hatıralarında 12 Mart öncesi girişimlerle hiçbir alâkası olmadığını, muhtırayı radyodan dinledikten sonra ancak haberi olduğunu yazdı.

Darbe söylentilerinin çıkması üzerine, dönemin AP'li bakanlarından birinin, "Ordu'dan hiçbir tehlike gelmez, beş yıllık iktidarımızda bunun bütün tedbirlerini aldık; komutan evleri, otomobiller, uçaklar, sık sık dış geziler ve çeşitli imkânlarla onları bağladık" şeklinde cevap verdiğini hatıralarında kaydetti.

Doğan Avcioğlu: 1969 Seçimleri'nin hemen ardından yayın hayatına giren "Devrim" dergisinin başyazarıydı. Daha sonra "Yön" isimli başka bir dergi çıkardı. Parlamentoculuğun Anglo-Sakson çıkarlarına uygun bir politik sistem olduğunu, tutucu güçler koalisyonunun rejimi olduğunu, yeni çözüm yolları aranması gerektiğini" savunuyor, çözümün asker destekli bir darbe girişimi olduğunu ileri sürerek bu konuda girişimlerde bulunuyordu.

Uluç Gürkan: Doğan Avcioğlu'nun "Devrim" dergisinin Yazı İşleri Müdürü idi. Üniversiteli gençlerin cunta saflarına katılması görevinden sorumluydu.

Hasan Cemal: "İrtica geliyor" haberleriyle askeri ve zinde güçleri kışkırtma görevinden sorumluydu. Kaddafi ve Saddam gibi üçüncü dünya askerî diktatörlerini model olarak Türk demokrasisine karşı ileri sürüyordu. O günün öğrenci liderlerinden Sarp Kuray'ın ifadesiyle "kaleminden kan damlıyordu".

Altan Öymen: Darbe sonrası oluşturulacak Bakanlar Kurulu listesinde "Basın Yayından Sorumlu Bakan" olarak görünüyordu.

İlhan Selçuk: 13 Mart'ta kaleme aldığı yazısında, darbeyi selâmladıktan sonra siyasileri eleştiren, "Nasılsınız, eyi misiniz?" başlıklı bir yazı kaleme almıştı.

Sarp Kuray: Türkiye'yi 12 Mart'a götüren karışıklıkları organize eden öğrenci liderlerindendi. Uzun süre yurtdışında kaçak olarak yaşadı. Yurtdışından döndükten sonra 12 Mart olaylarını bütün ayrıntısıyla anlatan bir kaseti gazeteci Uğur Mumcu'ya teslim etti. "Bu kasette anlattığım olayları niçin anlatmıyorsunuz?" sorusunu yönelttiği Uğur Mumcu'dan, "Ona bizim kudretimiz yetmez" cevabını aldı.

Hasan Korkmazcan: Dönemin Adalet Partisi Milletvekili Korkmazcan, 12 Mart Darbesi'ne direnen bir mebus olarak tarihe geçti. Meclis'te muhtıra metni okunurken, Hasan Korkmazcan ayağa kalktı ve bağırды: "Anayasaya aykırı bir uygulama yapıyorsunuz!"

12 Mart'tan sonra askerî güvenlik bürokrasisi bir adım daha attı ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesi'ni (AYİM) sisteme monte etti. Aynı zamanda MGK'daki kararlar da tavsiyeden ileri taşındı. Kararların takibi için başbakan, bir başbakan yardımcısını görevlendirebilecekti. Aynı zamanda Kurul'un gündeminin belirlenmesinde Genelkurmay Başkanının önerileri de dikkate alınacaktı.

Haber Ajanda Yayın Grubu

13 Mart 2021